

Krystyna Ratajczyk <https://orcid.org/0000-0001-8519-709X>
Uniwersytet Łódzki
e-mail: krystyna.ratajczyk@uni.lodz.pl

Kontekstowe realizacje metafory żywiołu w języku polskim i rosyjskim na przykładzie słowa *tsunami/цунами*

Contextual realizations of the elemental metaphor in Polish and Russian languages: the case of the word *tsunami*

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest analizie kontekstowych realizacji słowa *tsunami* w języku polskim i rosyjskim. Leksem rozpatrywany jest w znaczeniu metaforycznym. Celem artykułu jest wyodrębnienie modeli strukturalnych z metaforą *tsunami* oraz analiza kontekstowych znaczeń leksemu w aspekcie porównawczym polsko-rosyjskim. Badanie pokazuje podobny strukturalno-semantyczny obraz metafory *tsunami* w obydwu językach.

Słowa kluczowe: żywioł, tsunami, metafora, język polski, język rosyjski

Abstract

The article is devoted to the analysis of the contextual realizations of the word *tsunami* in Polish and Russian languages. The lexeme is considered in its metaphorical meaning. The aim of the article is to identify structural models with the *tsunami* metaphor and to analyze the contextual senses of the lexeme in a comparative Polish-Russian aspect. The study revealed a similar structural-semantic image of the *tsunami* metaphor in both languages.

Keywords: element, tsunami, metaphor, Polish language, Russian language

Wprowadzenie

We współczesnym dyskursie (głównie medialnym) wybrzmiewają w różnych kolokacjach słowa prymarnie związane z geografią czy zjawiskami pogodowymi. Są to najczęściej leksemy *Himalaje* i *tsunami*¹ oznaczające silną wartość w utrwalonej metaforze: *himalaje absurdu*, *himalaje głupoty*², *tsunami zakażeń*, *tsunami turystów* i inne. Obecność podobnych połączeń w polskich tekstach medialnych skłoniła mnie do zgłębienia tematu. Obiektem badawczym uczyniłam słowo *tsunami*, które, użyte metaforycznie w pewnych wyrażeniach, przyciągnęło moją uwagę. Leksem ten posiada też swoją metaforykę w języku rosyjskim (w przeciwieństwie do *Гималаи*), co pozwala skonfrontować kontekstowe realizacje jednostki w obu językach.

Podstawą metodologiczną moich rozważań jest koncepcja metafory jako przeniesienia nazwy jednej rzeczy na inną na zasadzie analogii. Celem artykułu jest analiza strukturalna połączeń wyrazowych ze słowem *tsunami/цунами* oraz analiza semantyczna kontekstowych realizacji wyrazu w języku polskim i rosyjskim.

Praca wpisuje się we współczesne badania nad językowym obrazem i metaforą żywiołów. Może ona też wzbogacić badania konfrontatywne polsko-rosyjskie w zakresie kontekstowych realizacji określonych jednostek leksykalnych.

Materiał badawczy z języka polskiego w łącznej liczbie 57 kontekstowych realizacji dostarczyły: NKJP (przykłady nieoznaczone), *Wydarzenia* Telewizji Polsat (2 przykłady – skrót W1 i W2) i wiadomości internetowe (3 przykłady – skróty Int. 1, Int. 2 i Int. 3). Materiał rosyjski w liczbie 55 połączeń pochodzi z НКРЯ³. Dla potrzeb artykułu, z uwagi na wymogi redakcyjne, wykorzystano najbardziej reprezentacyjne przykłady.

Etymologia i znaczenie słowa *tsunami/цунами*

Tsunami, zgodnie z definicją słownikową, to:

[...] długie i po zbliżeniu się do lądu bardzo wysokie fale, powstające na morzach i oceanach w wyniku podwodnego trzęsienia ziemi lub wybuchu podwodnego wulkanu, występujące najczęściej u brzegów Japonii i Chile (Dubisz, 2006: 152).

Jak dowiadujemy się z Lingwistykonu profesora Henryka Dudy, badane słowo pochodzi z języka japońskiego, gdzie *tsu* to ‘zatoka, port’, a *nami* ‘fala’. W zapożyczeniu wyrazu

¹ W języku polskim swoją indywidualną symbolikę ma też słowo *Kilimandżaro* jako „metafora wyzwania i trudności, jakie podejmujemy w swoim życiu, by osiągać swoje cele, by ‘zdobywać swoje szczyty’, by realizować to, co dla nas ważne” (Gumowska, 2020).

² Warto odnotować, że w języku rosyjskim nie zauważa się tak utrwalonej metaforyki słowa *Гималаи*, jak w języku polskim. Co więcej, wyraz ten, odnaleziony na stronie internetowej w analogicznej do polskiej kolokacji, napisany jest od wielkiej litery: *Эксперты разберут Гималаи абсурда*. Z tekstu: *Мне очень хотелось бы, чтобы его [Михаила Ходорковского – прызр. К.Р.] интеллект шел на благо всем нам, а не на борьбу с Гималаями абсурда, которые против него выстраивают [...]* (Кириленко/Kirilenko, 2009). Słowo *Гималаи* w języku rosyjskim używane jest głównie w swoim prymarnym znaczeniu – nazwy łańcucha górskiego.

³ Adresy stron internetowych i daty dostępu do źródeł, jak również rozwiązania skrótów źródeł podano na końcu, w *Źródłach materiału badawczego*.

do języka polskiego pośredniczył język angielski (Duda, 2011)⁴. W języku polskim słowo *tsunami* pojawiło się w XX wieku. Jest to wyraz nieodmienny rodzaju nijakiego.

W języku rosyjskim słowo *цунами* po raz pierwszy pojawiło się w książce dla dzieci Davida Armanda *Groźne siły* (Давид Арманд Грозные силы) z 1940 roku z zapisem *тсунами*, co świadczy o pośrednictwie języka angielskiego w zapożyczeniu słowa (podobnie jak w języku polskim). Aktualny zapis *цунами* odnotowano w dzienniku „Natura” («Природа») z 1948 roku. Obecnie słowo jest całkowicie zaadaptowane w języku rosyjskim, pozostaje tylko pytanie o jego rodzaj. Według zasad gramatyki rosyjskiej *цунами* jako rzeczownik nieodmienny, nieżywy jest rodzaju nijakiego, natomiast dopuszczalne jest też jego użycie w rodzaju żeńskim, zgodnie z rodzajowym pojęciem *fala* (волна)⁵ (О слове «цунами»/О слове «сунати», 2017, tłum. K.R.).

Leksykony języka polskiego oraz rosyjskiego nie odnotowują przerośniętej semantyki słowa *tsunami/цунами*. Jedynie w internetowym rosyjskim Wikisłowniku (Викисловарь) widnieje jako drugie, metaforyczne znaczenie leksemu: ‘что-либо сильное, энергичное, мощное, яркое; о хаосе’ (Викисловарь/Vikislovar, 2013).

Metafora

Ważną rolę w niniejszym artykule odegra pojęcie metafory, gdyż słowo *tsunami/цунами* będzie tu rozpatrywane w swoim przerośniętym znaczeniu – olbrzymiej siły i mocy.

Punktem wyjścia naszych rozważań uczynimy Arystotelesowską definicję metafory, według której

Metafora jest to przeniesienie nazwy jednej rzeczy na inną: z rodzaju na gatunek, z gatunku na rodzaj, z jednego gatunku na inny, lub też przeniesienie nazwy z jakiejś rzeczy na inną na zasadzie analogii (Poppek, 2019: 49).

Istotne dla poniższego badania będzie też ujęcie metafory proponowane przez Marka Johnsona i George’a Lakoffa jako „rozumienie i doświadczenie pewnego rodzaju rzeczy w terminach innej rzeczy” (Johnson, Lakoff, 1988: 27). Ważny w jej dekodowaniu jest fakt wykluczenia odczytania dosłownego, bowiem metafora:

[...] polega na „przeniesieniu sensu” ze słowa lub grupy słów na inne wyrażenie lub zespół wyrażań. Przeniesienie takie opiera się na analogii znaczenia przypisywanego obydwu słowom, wyrażeniom (przede wszystkim konotacji, a więc na analogii pewnej cechy, jakości) (Gołębiowska, 2017: 27).

⁴ Kontrowersje budzi wymowa i ortografia słowa *tsunami*, sugerująca zapożyczenie graficzne z języka angielskiego (tak samo zapisuje się w języku francuskim). Autor Lingwistykonu proponuje adaptację ortograficzną wyrazu z zapisem *sunami*, za czym przemawia taki zapis w niektórych językach słowiańskich (np. białoruskim, czeskim, bośniackim, słoweńskim) oraz znaczne rozpowszechnienie wyrazu (Duda, 2011).

⁵ O możliwości dwojakiego rodzajowego użycia leksemu *цунами* świadczą przykłady ilustracyjne ze słownika Kuzniecowa: *Мощная цунами обрушилась на берег. Цунами разрушило дамбу. Предупредить о надвигающейся цунами* (Кузнецов/Kuznetsov, 2000: 1465).

Metafory poprzez zmianę znaczenia tworzących je słów „zmuszają odbiorcę do poszukiwania nowej interpretacji”, „pobudzają wyobraźnię słuchacza i czytelnika” (Zdunkiewicz-Jedynak, 2013: 43).

Przytoczone wyżej sensy pojęcia *metafora* są kluczowe dla poniższego badania. Istotna w jego kontekście jest też sfera użycia metafor, nie tylko w funkcji zdobniczej w literaturze pięknej, ale także „[...] w codziennych rozmowach, tekstach publicystycznych czy naukowych, zwłaszcza popularnonaukowych, retorycznych (np. przemówieniach politycznych i okolicznościowych)” (Zdunkiewicz-Jedynak, 2013: 43).

Zdają się to potwierdzać Lakoff i Johnson, według których „nieprawdziwe jest stwierdzenie, że metafora jest tylko środkiem wyobraźni poetyckiej. Jest ona powszechna w komunikacji codziennej i stanowi podstawę wielu potocznych komunikatów” (Burzyński, 2012: 26).

O wszechstronnym użyciu metafory świadczy materiał badawczy artykułu, pochodzący z różnych źródeł (literatura piękna, publicystyka, programy informacyjne w mediach), zgromadzonych w narodowych korpusach języka polskiego i rosyjskiego.

Analiza materiału badawczego

1. Analiza strukturalna związków wyrazowych ze słowem *tsunami*

W materiale badawczym obydwu języków możemy wyróżnić następujące modele strukturalne:

1.1. Przymiotnik lub zaimek + *tsunami/цунами*, np.: *nieubłagane, jakieś, emocjonalne, ekonomiczne, nowe, kadrowe, „moherowe”, bankowe, kryzysowe, kredytowe, informacyjne, gospodarcze, bożonarodzeniowe, cyfrowo-internetowe, onkologiczne* (W2) *tsunami* i inne (24 przykłady) / *очередное, горячее, этакое, человеческое, всепоглощающее, семейное, беспощадное, чудовищное, криминальное, некое, какое, солнечное, политическое цунами* i inne (20 przykładów).

1.2. *Tsunami/цунами* + rzeczownik (zaimek) w dopełniaczu, np.: *tsunami turystów, jej tsunami, tsunami poruszeń dziesiątków mięśni mimicznych, tsunami zakażeń* (W1), *tsunami krytyków, tsunami konsumpcji, tsunami niewyplacalności, tsunami niesprawiedliwości i krzywdy* (8 przykładów) / *цунами возмущения и истерики, цунами корейского супца, цунами разводов, цунами паники и неразберихи, цунами тотальной демагогии, цунами их любви, цунами несправедливости, цунами финансовых неурядиц* i inne (16 przykładów).

1.3. Czasownik + *tsunami/цунами*: *zmiotło ich tsunami, przewala się „moherowe” tsunami, nadciąga tsunami, nadchodzi tsunami, przyszło tsunami, dopadnie nas tsunami, dotrze do nas tsunami, przeszło onkologiczne tsunami* (W2) (8 przykładów) / *цунами прокатилось; катилось, все поглощало, и все перемывало железное цунами; цунами покатилося; прокатывалось цунами* (4 przykłady).

1.4. Rzeczownik + *tsunami/цунами*: *siła tsunami, uderzenie tsunami, fala tsunami* (*fala tsunami* występuje 5 razy, *siła tsunami* – 2 razy) / *верхушка цунами, волна цунами* (*волна цунами* występuje 2 razy).

Z powyższej analizy wynika, że najpopularniejsze strukturalne modele połączeń ze słowem *tsunami* w obu językach to połączenia z przymiotnikiem i rzeczownikiem w dopełniaczu (np. *nieublagane tsunami*, *цунами разводов*). Można zauważyć większą częstotliwość występowania drugiego typu w przykładach rosyjskich. Warto również podkreślić powtarzające się w materiale badawczym „żywiolowe” kolokacje: *fala tsunami*, *siła tsunami*, *волна цунами*, jako te najczęściej używane w swoim prymarnym znaczeniu i na zasadzie analogii przeniesione na określenie zjawisk występujących z dużą siłą.

2. Pole semantyczne leksemu *tsunami*

Osobną grupą w danej części analizy będą metaforyczne leksemety oraz kolokacje pola semantycznego *tsunami*, występujące w wynotowanych zdaniach, lecz nie w połączeniach z *tsunami*, np.: *byli wypłukiwani falami*, *odpływ*, *wielka fala*, *wulkan podmorski*, *ruszyliśmy na nich jak fala*, *mała fala*, *drugi potop*, *fale gniewu*, *zalewa nas*, *napłynię*, *zaleje*, *utopi*, *zalewają*, *uderzają w nas* i inne (19 przykładów, w tym 9 kolokacji ze słowem *fala*) / *ураган*, *волна*, *вал*, *все смывало*, *гребень волны*, *окатило волной*, *смыть*, *сметает*, *разрушат*, *опрокидывающий*, *пересекли океан*, *волна накрывает нас*, *поднялась*, *залила*, *накрыла остров*, *стихия*, *тайфун* i inne (32 przykłady, w tym 9 kolokacji ze słowem *волна*).

Zgromadzone w tej grupie przykłady wskazują na przewagę liczebną jednostek leksykalnych związanych z wyrazem *tsunami* w materiale badawczym języka rosyjskiego. Nie dziwi też fakt wysokiej frekwencji kolokacji z leksemem *fala/волна* jako częścią struktury i semantyki słowa *tsunami/цунами*, oznaczającego falę oceaniczną.

3. Analiza semantyczna kontekstowych realizacji słowa *tsunami*

Ważną częścią analizy w niniejszym artykule jest badanie znaczenia omawianego wyrazu w poszczególnych fragmentach tekstu (zdaniach), czyli różnorodnego zastosowania metafory *tsunami* w kontekście. W zgromadzonym materiale udało się wyodrębnić następujące grupy semantyczne:

3.1. Porównanie do działania tsunami, np. *Gdy zaczynał pracę, uczył się od starych, doświadczonych milicjantów. Raptem w ciągu dwóch, trzech lat wszyscy ci ludzie zniknęli, jakby zmiotło ich tsunami*. *Byli wypłukiwani falami; Dopiero później, gdy wspominałem ten moment, pojąłem, jak wymowne było milczenie Mette. Skrywało walkę potężnych napiętności, które jak nieublagane tsunami atakowały jej fundament moralny i – odepchnięte – powracały ze zdwojoną siłą; Może to tylko moda, która jak wiele innych przysła z Ameryki? Tylko dlaczego w Ameryce New Age także wzbiera jak fala tsunami?; Tam nie było cienia wahania, kompromisu, układu z całym brudem, który wtedy zalewał nas jak tsunami; Dla nas fundusze europejskie są niczym fala tsunami. Nie do poznania zmienią rynek, na którym działamy [...]; Kochacie się jak szaleni, orgazm nadchodzi niczym tsunami, zmiatając sprzed twoich oczu rzeczywistość* i inne (12 przykładów) / *В материале отмечается, что давление, которое оказывается независимой политикой Турции, напоминает цунами, Китая – изменение климата, а России – ураган; Не так уж трудно представить восстания, войны и революции, которые прокатятся по миру.*

Они разрушат всю нашу цивилизацию. Сметут ее, как чудовищное **цунами**; Ведь порой казалось, что уже не осталось стойков, что вал реформ, как беспощадное **цунами**, сметаает все, оставляя после себя пустыню; **Подобно цунами**, пересекли они океан и докатились до наших мест; Паника началась в животе, поднялась, как **цунами**, залила сердце, горло, голову; Когда 20 лет назад, к 100-летию со дня рождения Булгакова, я писал о рецензии Б. Соколова на книгу М.О. Чудаковой, то имел, и думаю, не только я, весьма малое представление об этом деятеле, из-под пера которого спустя несколько лет **цунами ринулись** на читателя книги о «загадках» истории; Конечно, такое путешествие, такая миграция столь крупной планеты типа Юпитера не пройдет даром для тех каменных планет, которые вращаются ближе к звезде. Она просто **снесет их таким цунами**; **Словно подхваченная волной цунами**, она в два шага вылетела в прихожую i inne (19 przykładów).

W zaprezentowanych przykładach widzimy obrazowe porównanie dynamicznych czy też dramatycznych sytuacji do działania tsunami. W języku polskim porównanie to realizuje się za pomocą spójników *jak*, *jakby*, *niczym* w zwrotach porównawczych i zdaniach podrzędnych. W materiale rosyjskim oprócz tradycyjnych zwrotów porównawczych ze spójnikiem *как* w funkcji porównawczej występują słowa *подобно*, *словно* i *напоминает* oraz rzeczownik w narzędniku (*цунами ринулись*, *снесет их таким цунами*).

3.2. *Tsunami* jako duża ilość, ogrom czegoś, np. [...] *дргніęcia warg*, *trzeputy powiek*, *jaktykacje palców*, *miniobroty galek ocznych*, **tsunami poruszeń** *dziesiątków mięśni mimicznych*; **Tsunami zakażeń** (W1); *Po dwóch występach kadry Janasa w niemieckim mundialu tsunami krytyków jest większe niż te fale, którymi usiłowano odebrać nadzieję polskiej reprezentacji w 1982 roku*; *Osobiście nie chcę doczekać widoku, jak przez polską scenę polityczną przewala się „moherowe” tsunami z radio-maryjną pieśnią na ustach*; *Dziś ta rzeka zmienia się w prawdziwe tsunami – to już miliony ludzi, którzy opuszczają swój kraj*; *Po pandemii przez Polskę przeszło onkologiczne tsunami* (W2); *Ekologia została zmieciona przez tsunami konsumpcji*; *Trudno mi poradzić sobie z tsunami niesprawiedliwości i krzywdy, jakie uderza w moją rodzinę i we mnie – wyznaje*; *W czerwcu film rusza na tournée po polskich galeriach. Jest częścią fali artystycznego recyklingu wzbierającej we współczesnej sztuce. Fali osiagającej rozmiary kulturalnego tsunami. Bo współczesną kulturę rozsadzają miliony obrazów, zastępy rzeźb, niezmiernie oceanów tekstów, zdjęć i filmów* i inne (15 przykładów) / Да... *Не волна, даже не девятый вал – цунами разводов прокатилось пару лет назад по всей стране; Это человеческое цунами со временем превратилось в более спокойные волны: число иммигрантов, просящих убежища сократилось в несколько раз; Февральские, к примеру, гастроли: Алла Пугачева, Александр Малинин, Вячеслав Малежик, Эльдар Александрович Рязанов. Бывало и погуще. Бывало и настоящее цунами гастролей; Оперативники и следователи Приволжского РУБОПа стали той силой, которая стала на пути криминального «цунами» середины 90-х годов; Подперла кулаком щеку и смотрела на него в упор своими смеющимися блестящими глазами, не остывшими от горячего цунами корейского супца; Вот он – захватывающий миг счастья! Цунами неподдельной страсти!* i inne (19 przykładów).

W powyższym materiale metafora tsunami/цунами w znaczeniu ogromnej ilości czegoś eksplicytnie wyraża się w połączeniu z przydawką dopełniaczą (*tsunami krytyków*). Implicytny sposób jej wyrażenia zawiera się w przydawkach przymiotnych określających wyraz *tsunami/цунами* (*криминальное цунами*), które niekiedy precyzowane są w kontekście (*prawdziwe tsunami – miliony ludzi; kulturalne tsunami – miliony obrazów, zastępy rzeźb, niezmierzone oceany tekstów, zdjęć i filmów*).

3.3. *Tsunami* jako metafora gwałtownego, szokującego, silnego, potężnego, dynamicznego zjawiska, np. A w „Rzeczpospolitej” **nowe tsunami**... Tym razem to lista Wildsteina. Czwierć miliona ofiar; Są nieoficjalne wyniki wyborów we Francji. „**Tsunami**” (Int. 1); Niebo zważyło się na głowę 15 września 2008 r., kiedy Lehman Brothers – jeden z pięciu największych banków inwestycyjnych na Wall Street, duma światowych finansów – nagle ogłosił, że jest bankrutem. Jeszcze tydzień wcześniej niemal nic nie wskazywało na to, że **nadciąga tsunami**; Do **bożonarodzeniowego tsunami** handel szykował się od tygodni; Nadchodzi nowa fala **cyfrowo-internetowego tsunami** i inne (15 przykładów) / Кроме того, по словам Юрия Луценко, в списке есть экс-офицер российских спецслужб, а также некие лица, «кубийство которых спровоцировало бы **политическое цунами** на Украине»; Депутатов от правящей Республиканской партии он предупредил: мирный протест может превратиться в «**политическое цунами**», если у народа попытаются «украсть» победу; Первое «**цунами**» после острого дефицита ликвидности было зафиксировано в 1996 году (3 przykłady).

3.4. *Tsunami* jako metafora emocji, przeżyć, doznań i lęków ludzkich: Kim był? Co to za chłopak? Jej majtek? Jej przygodny znajomy, kelner! Jej szczęście, jej słodkość, jej spazm, jej następny spazm, jej fala, wielka fala, **jej tsunami**, jej wulkan podmorski. Przygodny, jej, albatros, jej... Skąd w jej życiu kelner?; W przybranej rodzinie najbliżej mu do przybranego brata, Edvarda. Bardzo najbliżej. Przeżywa pierwsze **emocjonalne tsunami**. I pierwsze rozstanie, pryncypał wysłał go do szkoły z internatem, na prowincję; Nie ma co się boczyć na matkę, gderala Jadzia do czerwonej od placzu Dominiki. Matka, nawet jak ją poniesie, chce dla ciebie jak najlepiej. Poniesiona matka **wracała na fali tsunami** i brała Dominikę na litość, by nie wyrwała się z matczynego uścisku; W grudniu, gdy jak co roku szykowaliśmy się na rodzinne święta, przyszło **tsunami**... Weronika zaginęła. Wszyscy rzuciliśmy się, by ratować jej życie, przyjaciele, rodzina, służby mundurowe, znajomi, a nawet ludzie zupełnie obcy, wszyscy pomagali w miarę swoich możliwości (Int. 3); Społeczeństwo w stanie kryzysu jest idealnym środowiskiem dla sfrustrowanych psychopatów. Człowiek wymyśla fantomy, a one go później zabijają. W tym sensie każdy człowiek jest samobójcą. Lęk człowieka – że mu wszystko wymknie się spod kontroli, że **napłynie jakaś fala tsunami** nieprzewidywana, do ostatniej chwili niewidzialna i go zaleje, utopi (5 przykładów) / Беседы сердечные, легкие, веселые, даже если костили кого-нибудь на все корки, – писатель ведь всегда или от всего в восторге, от какой-нибудь ерунды, или все ему опротивело, мечет громы и молнии и **обрушивает цунами** на суиций пустяк; До сих пор не забуду ее летний разгон на даче, когда она устроила нам с Юркой головоломку за выпивку. Юрка тогда прижал уши, сделался меньше ростом и делал успокаивающие жесты руками: «Надежда, Надежда, мы по чуть-чуть... Мы же не пьяные!..» А Саня подмигивал нам у нее из-за спины и неза-

метно разводил руками – видите, мол, мужики, **какое цунами!** Представляете, как мне достаётся! Одним словом – сигуранца, готовый милиционер!; Волна адреналина поднималось внутри с новой силой. **Уже не волна – цунами.** Хотите боя? Вы его получите; Тишайший человек Коля был способен **вызывать** в нашей семье **цунами** (4 przykłady).

3.5. *Tsunami* jako metafora nagłej, gwałtownej, destrukcyjnej siły, np.: Jesteśmy na prostej drodze do likwidacji tysięcy miejsc pracy. To **ekonomiczne i gospodarcze tsunami** dla Inowrocławia – komentował radny Grobelski; To **kryzysowe tsunami** na nas jednak idzie. I jest pytanie, czy nasze wały i falochrony są odpowiednio mocne?; Z obserwacji przeciwników Wildsteina wynika, że skutki jego „lustracyjnej partyzantki” są wręcz apokaliptyczne. Mianowicie „tworzy się aureę” strachu i piekła. To coś w rodzaju **politycznego tsunami**, w obliczu którego ludzie przychodzący do IPN „zachowują się jak tonący” i „desperacko szukają ratunku”; – Jakie będą te metody, jeśli chodzi o uporządkowanie Telewizji Polskiej. Czy tam również spodziewane ma być **tsunami**? – **Tsunami** to jest delikatne, jeśli to co, mówimy o tym... – Ale po prostu będziecie tych ludzi wyrzucać? (Int. 2) i inne (9 przykładów) / Именно поэтому в 18–20 лет, рассуждал Королев, они оказались **на верхушке цунами**, опрокидывающего известно что: они развивались параллельно с временем турбуленций, они были первым лепетом этого Времени [...]; Ты прожил ровно столько, сколько тебе было расписано, и теперь нет надобности напрягаться и предупреждать, что последняя волна накрывает нас. **Цунами**, с Тобой, вместе; Всеобщая война! **Цунами!**; Танкист был тем самым предвестником Ужаса, [...] который [...] давал о себе знать уже повсеместным дрожанием земли, моторным гулом и лязганьем, ибо вслед за сумасшедшей «тридцатьчетверкой» катилось и все поглощало, и все перемалывало **железное «цунами»** i inne (7 przykładów).

3.6. *Tsunami* jako metafora obrazu żywiołu: Siła этого колдовского экстаза была, казалось, столь мощной, что готова была, преодолев законы гравитации и **закрутив** музыкантов **в некое цунами**, поднять их над сценой, как Давида Копперфильда (1 przykład).

3.7. *Tsunami* jako trudny egzamin: Widziałem ekstremalne przypadki osobników opętanych przez stres egzaminacyjny. Działo się to na ogół przed egzaminami, o których mówiono „kobyły, „**tsunami**” czy „trzęsienie ziemi” (1 przykład).

Zakończenie

Przeprowadzone badanie potwierdziło występowanie w polskiej i rosyjskiej przestrzeni językowej metafory *tsunami/цунами* w różnorodnych połączeniach oraz (rzadziej) jako pojedynczego leksemu.

Analiza strukturalna pokazała, że zarówno w języku polskim, jak i rosyjskim wspomniany leksem w znaczeniu metaforycznym najczęściej występuje w połączeniach z przymiotnikami. Rzadziej spotyka się go w kolokacjach, np. *zmiotło ich tsunami*, *nadciągą tsunami*, *fala tsunami*, *siła tsunami*, *цунами прокатилось*, *волна цунами*.

Nie dziwi fakt, iż w analizowanych kontekstach pojawiają się zmetaforyzowane jednostki i kolokacje pola semantycznego *tsunami*, np.: *byli wypłukiwani falami, odpływ, fale gniewu, mała fala, волна, вал, смывать, опрокидывающий, гребень волны, волна накрывает нас, стихия*. Tego typu jednostki dominują w materiale rosyjskim.

Analiza semantyczna wykazała częste stosowanie w obu językach porównania do działania tsunami (zmiatanie, atakowanie, wzbieranie, zalewanie, znoszenie), a także potwierdziła utrwaloną metaforykę leksemu jako olbrzymiej, niszczyielskiej siły i mocy. Metaforyka ta jednak posiada swoje zróżnicowanie, co pozwoliło wyodrębnić, oprócz znaczenia nagłej, gwałtownej, destrukcyjnej siły, także metaforę dużej ilości, ogromu czegoś, pokrewną utrwalonemu znaczeniu metaforę gwałtownego, szokującego, potężnego zjawiska oraz silnych emocji, przeżyć, doznań i lęków ludzkich. W pojedynczych przykładach ujrzeliśmy obraz żywiołu (przykład rosyjski) oraz metaforę trudnego egzaminu (przykład polski). Możemy zatem stwierdzić podobieństwo obrazu metafory *tsunami/цунами* w kontekstowych realizacjach obydwu języków.

Bibliografia

- Burzyński R. (2012), *Metafory jako narzędzie poznania polityki i oddziaływania politycznego*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.
- Dubisz S. (red. nauk.) (2003), *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. T. 2. K–Ó*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dubisz S. (red. nauk.) (2006), *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. T. 4. T–Ż*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Duda H. (2011), *Tsunami*, <https://lingwistykon.wordpress.com/2011/03/18/tsunami/> [dostęp: 28.07.2023].
- Gołębiewska M. (2017), *Koncepcje metafory i metaforyzacji a pojęcie – komentarz do stanu badań*, „Idea. Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych”, vol. 29/2, s. 25–49.
- Gumowska M. (2020), *Każdy ma swoje kilimandzaro*, <https://malgorzatagumowska.pl/kazdy-ma-swoje-kilimandzaro> [dostęp: 14.06.2023].
- Johnson M., Lakoff G. (1988), *Metafory w naszym życiu*, Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Popek K. (2019), *Rewiry metafory. Między ozdobą dyskursu a zwierciadłem duszy*, „Idea. Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych”, vol. 31, s. 46–69.
- Zdunkiewicz-Jedynak D. (2013), *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Викисловарь (2013), <https://ru.wiktionary.org/wiki/цунами> [dostęp: 31.07.2023]/Wikislovar (2013), <https://ru.wiktionary.org/wiki/цунами> [dostęp: 31.07.2023].
- Кириленко А. (2009), Эксперты разберут Гималаи абсурда, <https://www.svoboda.org/a/1562453.html> [dostęp: 14.06.2023]/Kirilenko A. (2009), *Eksperty razberut Gimalai absurda*, <https://www.svoboda.org/a/1562453.html> [dostęp: 14.06.2023].
- Кузнецов С.А. (ред.) (2000), *Большой толковый словарь русского языка*, Норинт, Санкт-Петербург/Kuznetsov S.A. (red.) (2000), *Bol'shoy tolkovyy slovar' russkogo yazyka*, Norint, Sankt-Peterburg.

O słове «цунами» (2017), <https://multiurok.ru/blog/o-slovie-tsunami.html?ysclid=lkmjwfwvka754589851> [dostęp: 28.07.2023]/O słowe «cunami» (2017), <https://multiurok.ru/blog/o-slovie-tsunami.html?ysclid=lkmjwfwvka754589851> [dostęp: 28.07.2023].

Źródła materiału badawczego

Int. 1 – Miastowska A. (2022), *Są nieoficjalne wyniki wyborów parlamentarnych we Francji. „Tsunami”*, <https://natemat.pl/420331,nieoficjalne-wyniki-wyborow-we-francji> [dostęp: 19.06.2022].

Int. 2 – Pałka M. (2023), *Fatalna wieść dla Danuty Holeckiej. Czołowy polityk KO ujawnił, co czeka dziennikarzy TVP, trzęsienie ziemi to mało powiedziane*, <https://lifestyle.lelum.pl/fatalna-wiesc-dla-danuty-holeckiej-czolowy-polityk-ko-ujawnil-co-czeka-dziennikarzy-tvp-trzesienie-ziemi-to-malo-powiedziane-mp-ds-161023> [dostęp: 13.03.2025].

Int. 3 – Henszel W. (2025), *Pochowali Weronikę. „Nie mogliśmy uratować naszego dziecka”*, <https://www.fakt.pl/wydarzenia/nwolesie-pogrzeb-weroniki-ktora-zaginela-i-zmarla-w-gorach/fd92cfg> [dostęp: 5.01.2025].

NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego, <http://nkjp.pl/poliqarp/nkjp300/query/> [dostęp: 7.01.2022].

НКРЯ – Национальный корпус русского языка/Nacional’nyu korpus russkogo yazyka, <https://ruscorpora.ru> [dostęp: 10.01.2022].

W1 – *Wydarzenia*, Telewizja Polsat [dostęp: 7.01.2022].

W2 – *Wydarzenia*, Telewizja Polsat [dostęp: 29.08.2023].